

Entomologická historie Prahy a vědeckého výzkumu pražské entomofauny

1. část

ZDENĚK KOLEŠKA

Entomological history of Prague and of research of Prague entomofauna.

1st part. The first part of this study, divided into three articles, is devoted to historical entomological information found in chronicles and archival sources. The beginnings of the development of Prague entomological activities can be dated to 18th and 19th centuries. These early activities included research at classical Prague localities, the first faunistic research into butterflies (Lepidoptera) and beetles (Coleoptera), activities of the members of entomological sections of first Prague natural scientific organizations, and the first processed results of scientific research in papers on entomofauna in the Prague region.

Key words: entomology • Lepidoptera • Coleoptera • beginnings of research • Prague habitats • Závist • Stromovka • J. D. Preysslner • F. A. Nickerl • Em. Lokaj, sen.

Prvé jednotlivé zprávy o hmyzu a pražské entomologii se začaly zřídka objevovat v kronikách a archivních záznamech, později už ve vlastivědných publikacích o pražských regionech.

S rozvojem chovu včel vznikaly různé zájmy včelařů, které byly upravovány závaznými předpisy. Právní řád města Pražského z r. 1380 např. považoval ulétlý roj domácích včel i roj včel divokých za věc bez pána a dával jej po právu tomu, kdo se ho první zmocnil. Ve středověku platilo tzv. „medařské právo“, které pocházelo z doby císaře Karla IV. a které zajišťovalo včelařům svobodu chovu včel v lesích i doma. Nejstarší historicky doloženou hmyzí kalamitní invazí do českých zemí byly nálety stěhovavých sarančat (*Locusta migratoria* L.), které se lihly v bažinatých a velmi řídkce osídlených krajích Uherské nížiny. Dne 22. srpna 1547 bylo zaznamenáno velké mračno sarančat i v samotné Praze a jejím blízkém okolí, kde způsobila holožír na rostlinstvu a stromech.¹ V 16. století na pražském dvoře císaře Rudolfa II. vznikl prvý velký čtyřdílný přírodovědecký atlas, zhotovený mědiryteckou technikou, jehož autorem byl v té době dvorní přírodovědec, holandský malíř miniatur Jiří Hoefnagel (1545–po r. 1617). Tento autor v atlase, kromě jiných živočichů, vyobrazil a popsal mnoho různého

¹ Historické údaje o kalamitních náletech sarančí stěhovavých do našich zemí uvedl Jiří VIČAR: Drobnosti z kronik. *Příroda* 10, 1911-1912, s. 260–263.

hmyzu nalezeného v Praze i v jejím okolí. Jeho dílo je velikou raritou, zachovalo se ve zlomcích a je uloženo v Mnichově. V r. 1783 byla zřízena při škole sv. Štěpána na Novém Městě v Praze zvláštní Hedvábnická škola, kterou založil horlivý propagátor hedvábnictví Vavřinec Emanuel Amort (1750–1808). Absolventi byli poučeni o zásadách správného chovu a ošetřování bource morušového (*Bombyx mori* L.), o vysazování a pěstování moruší a o zpracování hedvábí. Pro studium Amort zpracoval a v r. 1783 v Praze vydal českou knihu „Uvedení jak snadným a sprostným způsobem se hedvábné dílo konati má“. Od r. 1788 působil v Hostivaři u Prahy farář Josef Janisch (1749–1821), který byl praktickým včelařem a objevitelem způsobu včelího rozmnožování parthenogenesí. Na základě svých chovatelských poznatků v r. 1789 zpracoval a v Praze česky i německy vydal spis „Praktické včelařství pro rolníky“.

V 18. století se o pražskou entomologii začal zajímat první profesor přírodopisu na pražské univerzitě Jan Křtitel Boháč (1724–1768), jehož práce o hmyzu byly přijaty ve vědecké cizině s uznáním. V Praze a pražském okolí i jinde v Čechách sbíral materiál přírodovědeckého rázu pro dílo „Flora, fauna et historia regni lapidei in Bohemia“, které zůstalo bohužel v rukopise a bylo záhadně ztraceno. Kromě sběrů přírodnin na mnoha místech Čech sbíral Boháč také hmyz v pražském okolí společně se svým asistentem Janem Josefem Zauscherem (1737–1799). Určitou kontinuitu pražské přírodovědy udržovali čeští badatelé Johann Thadaeus Lindacker (1768–1816), Johann Christian Mikan (1768–1844), Johann Mayer (1754–1807) aj., kteří v Pojednáních Soukromé společnosti v Čechách, později Královské české společnosti nauk, publikovali různé entomologické práce patrně i proto, že pro studium hmyzu bylo založení a udržování entomologické sbírky v té době nejsnáze proveditelné. V soukromých rukou byla tehdy již řada entomologických sbírek, které se však nedochovaly. V r. 1764 uveřejnil F. F. Frank svá pražská studia o jepicích „De Ephemerarum apparitione observata Prag“ a v r. 1766 o broucích „De Coleopteris meditatio Prag“. Johann Christian Mikan, ředitel pražské univerzitní botanické zahrady, entomolog zabývající se hmyzí faunou Čech, prostudoval a zpracoval čeled' much dlouhososkovitých (*Bombyliidae*, *Díp.*) s nálezy z Prahy, pražského okolí a jiných českých lokalit. Výsledky svého faunistického výzkumu uvedl v Monografii Bombyliorum Bohemiae, vydané v r. 1796 v Praze. Jedním z nejstarších pražských entomologů byl Jan Daniel Preyssler (1768–1839), který od r. 1789 pracoval jako adjunkt C. k. Komorního správního úřadu v Praze. Na sběratelské exkurze chodil do nejbližšího okolí Prahy, které bylo v jeho době velmi romantické, krásné a se zachovalou přírodou. Entomologickému sběratelství se Preyssler věnoval od svých 21 let, především sběru a studiu brouků (*Coleoptera*) a koleopterologické sběry prováděl v Praze i v pražském okolí. Preysslerovo památné pražské entomologické překvapení pochází z konce osmdesátých let 18. století, když ve vypuštěném a zaházeném

bubenečském rybníku ve Stromovce nalezl pod kamenem v kolonii mravenců nový rod i druh brouka. Byl to asi 1,4 mm velký, rezavě žlutě zbarvený brouček s nápadně krátkými tykadly, kterého Preysslér popsal a pojmenoval ve svém díle „Verzeichnis der böhmischen Insecten“ z r. 1790 jako *Claviger testaceus* Preysslér (česky kyjorožec).² Byla to tenkrát ve vědeckém světě událost, když vydal svůj první, německy psaný seznam českého hmyzu, a aniž to v té době sám tušil, nalezl pravého zástupce zajímavé broučí podčeledi *Clavigerinae* – kyjorožcovití, a podal tím i základ ke studiu hmyzu žijícího u mravenců – k myrmekofilii. Z pražského okolí v r. 1791 také podal podrobný popis a bionomii velmi vzácného montánního brouka *Nepachys cardiaca* L. (*Malachidae*, *Col.*), žijícího na rostlině *Leonurus cardiaca* L. (Buřina srdečník) z čeledi *Lamiaceae* – hluchavkovitě.³ Od těch časů nebyl tento znamenitý druh *Malachida* nikým v Praze ani jinde v Čechách nalezen.⁴ Z dalších brouků jsou v Preysslérově seznamu prvně publikované údaje z Prahy o střevlících (*Carabidae*, *Col.*) druhů *Brachinus crepitans* L. a *Dolichus balensis* Schall., nalezených v Bubenci. Z Prahy a okolí Preysslér uvedl také nálezy dvoukřídých (*Diptera*) z čeledi *Stratiomyidae* (Bráněnkovití), *Tabaniidae* (Ovádovití), *Bombyliidae* (Dlouhososkovití), *Syrphidae* (Pestřenkovití) a *Muscidae* (Mouchovití).

V chlapeckém věku sbíral brouky v Praze také pozdější lékař a cestovatel MUDr. Jan Vilém Helfer (1810–1840). Sběry prováděl na bývalém hřbitově při kostele sv. Martina ve Zdi a kolem Platýzu.⁵ Znamenitou práci o broucích Prahy napsal r. 1836 pražský lékař, entomolog prof. Med. Dr. Herman Maximilián Schmidt-Goebel (1809–1882). V publikaci popsal Pselaphidy (*Pselaphidae*, *Col.*) pražského okolí pod názvem „Dissertatio inauguralis de Pselaphis Faunae Pragensia“ (Prag, 1836). Byl to první spis o českých Pselaphidech, kterých znal v té době z pražského okolí již 17 druhů.

Devatenácté století znamenalo počátek moderního vědeckého výzkumnictví a sběratelství, velký rozvoj entomologických sbírek a rozmach entomologické vědy. Situace se sbírkami vzniklými po r. 1800 byla mnohem lepší než v předchozích obdobích, protože preparační technika byla už dokonalejší a také prostředí, v němž byly sbírky uloženy, bylo příznivější. Byly to často již skutečné sbírky vědecké, zakládáné z badatelských pohnutek, dobře determinované s přesnými

² Zdeněk KOLEŠKA: Pražská Stromovka – historická lokalita pražských entomologů. In: *O Trojské lokalitě*. Praha, ČSOP, zákl. org. 01/30 Troja, 1992, s. 8–15.

³ Popis a binomické údaje jsou v Mayerových *Sammlung physikalischer Aufsätze*. Dresden 1., 1791, s. 65.

⁴ J. ROUBAL: Historický a zoogeografický příspěvek o *Nepachys cardiaca* L. (*Col.*, *Malach.*). *Časopis České společnosti entomologické*, 47, 1950, s. 149–154.

⁵ J. KORENSKÝ: Mezi pražskými hmyzozpytci. *Věda přírodní*, 10, 1929, s. 61–63.

údaji o lokalitách a často chovající i dokladové kusy k publikovaným pracím. Zakladateli těchto entomologických sbírek byli vysokoškolští učitelé, učitelé gymnázií, lékaři, kněží, lesníci, ale i zájemci o entomologii z jiných pracovních profesí. Z entomologů citovaných v literatuře to byl před r. 1837 učitel c. k. vyšší reálky Jan Rudolf Demel (1833–1905), který prováděl výzkum motýlů v pražském okolí, hlavně na lokalitách v oboře Hvězda, v Chuchli, Krči a Šárce, a faunistické údaje ze svých sběrů předával F. A. Nickerlovi pro jeho práci *Böhmens Tagfalter* z r. 1837. Sběrem a studiem motýlů se od r. 1840 také velmi intenzivně zabýval pražský výtvarník a fotograf Jan Maloch (1825–1911), který byl ve své době nestorem pražských entomologů. Velmi podrobně prozkoumal faunu motýlů Prahy a okolí, zvláště v jeho oblíbené Krči, v Chuchli a na Závisti. Kolem jeho osoby se záhy soustředila skupina pražských lepidopterologů, aby si vyměňovali motýly a pořádali společné sběratelské exkurze do blízkého pražského okolí. Maloch si vedl důkladný deník o svých nálezech motýlů v okolí Prahy, kam také zapsal, že 16. VI. 1842 našel na Štvanici 8 exemplářů vzácného motýla *Earias veruana* Fab. – Můrka (*Noctuidae* – můrovité), který údajně škodí na topolech. Od Malochova nálezu po více než 100 let nebyla o tomto druhu motýla zmínka ani v Praze, ani kdekoliv jinde v Čechách.⁶ Ve 30. letech 19. století sloužil v pražské vojenské posádce v hodnosti majora Emanuel Züllich von Zühlborn (1798–?), entomolog, který rovněž prováděl výzkum pražských motýlů na četných pražských lokalitách. Byl v přátelském styku s prof. Dr. F. A. Nickerlem, kterému předával údaje o svých významnějších lepidopterologických nálezech. Dalším výzkumníkem pražských motýlů byl inspektor cukrovaru, lepidopterolog Josef Müller (1836–1890), který věnoval svůj zájem především sběru a studiu drobných motýlů (*Mikrolepidoptera*). Dne 16. VI. 1881 podnikl sběratelskou exkurzi na zbraslavskou Závist, kde našel řadu významných druhů z čeledi zavějčovitých (*Pyralididae*), obalečovitých (*Tortricidae*) a molovitých (*Tmaeidae*).⁷

Předním a významným Nickerlovým spolupracovníkem při průzkumu motýlů pražského regionu byl krajský pokladní kontrolor v Praze Jan Pokorný (1808–1895), který byl společníkem na častých sběratelských exkurzích, podnikaných v té době na všechny klasické pražské lokality. Pokorný jako Nickerlův spolupracovník měl spolu s ním hlavní zásluhu o probuzení zájmu entomologů o studium drobných motýlů v Čechách, protože až do jejich doby zájem o tuto zajímavou skupinu

⁶ Až 25. 7. 1945 chytil MUDr. M. Voldřich na světlo v Praze-Střešovicích 1 exemplář II. generace, 26. 5. 1949 J. Wichra 1 exemplář I. generace a v r. 1951 v Botanické zahradě Na Slupi na světlo další exemplář K. Hrubý.

⁷ Od r. 1930 je sbírka motýlů J. Müllera v rozsahu *Macrolepidoptera* 4909 ex. a *Microlepidoptera* 6592 ex. uložena v Entomologickém oddělení Národního muzea v Praze.

nebyl. Údaje J. Pokorného o jeho nálezech z pražského regionu byly použity MUDr. Otakarem Nickerlem v jeho práci „Catalogus insectorum faunae bohemicae. III. Kleinschmetterlinge (*Microlepidoptera*)“, vydané v Praze roku 1894. Téhož roku byla sbírka drobných motýlů J. Pokorného převzata do zoologického oddělení tehdejšího Českého muzea.⁸ Od druhé poloviny třicátých let 19. století byl vůdčí a vědecky i sběratelsky uznávanou osobností mezi výzkumníky motýlů lékař, profesor přírodních věd na pražské Polytechnice, MUDr. František Antonín Nickerl (1813–1871). Při svých faunistických výzkumech na nejrůznějších pražských lokalitách zjistil velké množství zajímavých motýlů, mezi kterými bylo i několik nových druhů nebo forem. Údaje o denních motýlech, chytaných v pražské Šárce, uvedl ve svém spisku *Böhmens Tagfalter* (1837). Tento spis byl první systematický přehled denních motýlů v Čechách, obsahující četné údaje o motýlech Prahy a okolí. Další prací z r. 1850 byl *Synopsis der Lepidopterenfauna Böhmens*. O drobných motýlech pražského okolí zpracoval speciální práci v r. 1864.⁹ Jediný souhrnnější, bohužel však velmi stručný přehled o významnějších druzích hmyzu, vyskytujících se na Závisti a v Břežanském údolí, podal v r. 1898 známý přírodovědec, cestovatel a učitel Josef Kořenský (1847–1938) ve svém článku „Zoografické drobnosti z okolí pražského“. Mezi četnými druhy motýlů, kteří se ještě před 150 lety vyskytovali na Závisti a v jejím okolí, Kořenský uvedl okáč osového (*Satyrus dryas Scop., Satyridae, Lep.*), na louce u Zalužanky¹⁰ i na jiných místech se vyskytoval jasoň dymnívkový (*Parnassius mnemosyne L., Parnassiidae, Lep.*), který tam byl náruživými sběrateli zcela vyhuben, i když živná rostlina Dymnivka dutá (*Corydalis cava Schw.*) roste ještě dnes na Závisti hojně. Neméně zajímavý byl pro Závist i půvabný Otakárek ovocný (*Iphiclidides podalairius L.*), zvláště ve své vzácné formě letní generace (*Papilioninae, Lep.*). Velmi vzácný byl na Závisti drobný evropský zavíječ *Pyrausta castalis TR. (Pyraustidae, Lep.)*, který byl ještě znám z Dalmácie a Andalusie. Mezi četnými druhy molů (*Tinaeidae – Molovití*) tam byly zjištěny jako nové a do té doby v Čechách neznámé dva druhy *Alabenia bractella L.* a *Oecophora oliviella Fabr. (Oecophoridae, Lep.)*. Na Závisti se vyskytovala také vzácná můra *Apamea nickerli Fr. (Noctuidae, Lep.)*, jejíž první exemplář objevil prof. F. A. Nickerl v polovině 19. století.

⁸ Bylo to 6000 vzorně preparovaných a determinovaných českých Microlepidopter. Citováno dle O. ŠTĚPÁNEK: 150 let zoologie Národního muzea v Praze. *Časopis Národního muzea, oddíl přírodovědný*, 138-139, 1969-1970, s. 71.

⁹ F. A. NICKERL: Neue Microlepidopteren Umgebung Prag. *Wiener entomologische Monatschrift*, 8, 1864, s. 1–8.

¹⁰ Zalužanka byla stará hájovna na Závisti, která byla na starších podrobných mapách okolí pražského samostatně vyznačována.

Pokračovatelem v entomologické činnosti svého otce i v dalším výzkumu pražské entomofauny byl syn MUDr. Otakar Nickerl (1838–1920), lékař, profesor zoologie a botaniky pražské Polytechniky. Uspořádal a svými dalšími nálezy rozšířil otcovy rozsáhlé sbírky, na jejichž základě také zpracoval seznamy českých motýlů vydané v letech 1897–1910. V seznamech je uvedeno celkem 349 druhů a variet motýlů různých čeledí zjištěných oběma, otcem i synem, na zbraslavské Závisti. Protože v pražském okolí byly nejoblíbenějšími a nejčastěji F. A. Nickerlem navštěvovanými lokalitami zbraslavská Závist a Břežanské údolí, kde zkoumal faunu motýlů a objevil pro českou lepidopterofaunu mnoho významných druhů, byla tato místa zasvěcena jeho práci. Fysiokratická společnost, která v F. A. Nickerlovi uctívala významného pražského entomologa, dala na Závisti na skále v Břežanském údolí v r. 1874 zasadit pamětní desku se zlatým nápisem „In memoriam F. A. Nickerl.“

Další významnou postavou při zrodu české odborné entomologie byl konzervátor Purkyňova fyziologického ústavu v Praze Emanuel Lokaj sen. (1822–1880). Byl to vynikající entomologický výzkumník, sběratel a pozorovatel přírody. Spolupracoval při soupisu fauny Čech od založení Českého muzea a v r. 1869 vydal v českém i německém jazyce „Seznam brouků českých“, který byl syntézou tehdejších koleopterologických znalostí. Obsahoval 2 867 druhů s řadou poznámek o lokalitách, mezi kterými byla uvedena i všechny historická pražská naleziště. Počet v seznamu nalezených druhů brouků z nalezišť pražských lokalit byl následující: Císařská louka 8, Cibulka-Košíře 37, Chuchle 38, Krč 72, Petřín 4, Prokopské údolí 39, obora Hvězda 38, Strahovské lomy 26, Stromovka 53, Šárka 11, Štvanice 9, Závist 200. Další sběry byly konány v Nuslích, v Podskalí, v Jelením příkopu. E. Lokaj sen. byl prvním objevitelem entomologicky cenných lokalit na Závisti, kde pátral po nejdrobnějších myrmekofilních broucích. Na tamních skalách prohledával mraveniště, v nichž se vyskytovaly různé druhy myrmekofilních brouků, hlavně z čeledí *Staphylinidae*, *Clavigerinae*, *Pselaphidae* a *Scydmaenidae*. Z drobných brouků početné čeledě hmatavců (*Pselaphidae*) žil na Závisti vzácný druh *Centrotoma lucifuga* Heyden, jehož vůbec prvního jedince tam Lokaj sen. chytil u mravenců *Tetramorium caespitum* L. (mravenec drnový) v dubnu 1858 a druhý exemplář pak 8. října 1858. Brouci tohoto druhu byli na Závisti velkou raritou a nikdo mimo něj je neuměl mnoho let sbírat. Když Lokaj sen. přinesl tyto brouky koncem 50. let 19. století poprvé mezi pražské entomology, byla to velká vědecká událost a senzace. Sběr myrmekofilů se rázem stal velkou módou¹¹ a náruživá shánka po těchto broucích u domácích

¹¹ Tato velká pražská entomologická módnost inspirovala staršího Lokajova syna, herce a dramatika Antonína Lokaje (1847–1897), k napsání divadelní veselohry „Brouček“,

i zahraničních entomologů tehdy přivedla na zbraslavskou Závist i některé cizince. E. Lokaj sen. na této lokalitě jako první zjistil mnoho vzácných a často pro Čechy zcela nových druhů brouků. Soužití brouků a mravenců na Závisti přimělo E. Lokaje sen. k pozorování života v mravenišťích; uveřejnil o tom v časopise *Živa* r. 1860 články „Život mravenců“ a „Popsání hlavních druhů mravenců v Čechách žijících s ohledem na hosti u nás dosud v mravenišťích nalezené“. Obohatil ve své době odbornou myrmekologickou literaturu a jeho biologické poznatky svou spolehlivostí sloužily dalším entomologům.

Pokračovatelem v započatém otcově badatelském díle byl Lokajův mladší syn, pražský městský lékař MUDr. Emanuel Lokaj jun. (1853–1928), který se stal významným specialistou brouků čeledi *Staphylinidae*, *Pselaphidae* a *Scydmaenidae*. I on byl aktivním faunistickým průzkumníkem četných pražských lokalit (Petřín, Krč, Kunratice, Cibulka, Císařská louka, Troja, Prokopské údolí, Zlíchov, Hlubočepy, Maniny, Štvanice, Jelení příkop, Stromovka, obora Hvězda). Prioritní lokalitou mu ale byla opět zbraslavská Závist, ze které hlavní údaje o svých výzkumných zjištěních podal v práci „Coleoptera myrmecophila bohémica“ z r. 1905, v níž odtud uvedl 39 druhů myrmekofilních brouků.¹² V r. 1906 uveřejnil příspěvek „Nákazy stromů Scolytidy v samé Praze“.¹³ Nejbohatší výzkum pražských lokalit prováděl Lokaj jun. v letech 1902, 1904–1907, později pak znovu v letech 1916–1919.

Praha je odedávna známa velice příznivými poměry přírodními, pokud jde o polohu, geologický podklad, flóru, hydrografické poměry a jiné předpoklady pro bohatost hmyzí zvířeny. Byla proto často citována nejen v domácí, ale i v cizí literatuře, jako lokalita pozoruhodných i vzácných forem různých hmyzích druhů. Všeobecnou senzací mezi pražskými entomology byl v r. 1854 v Modřanech objev vzácného motýla Lišaje oleandrového (*Daphnis nerii* L. = *Deilephila nerii* L.), který zalétá z jihu a občas je nalezen jako velmi vzácný migrant.¹⁴ Ve Stromovce byl 6. 9. 1890 nalezen exemplář vodomila *Cercyon granarius* Erich. (*Hydrophilidae* – *vodomilovití*), který pak po dlouhou dobu nebyl v Praze znovu nalezen.¹⁵

která se v roce 1872 s úspěchem hrála v pražském Švandově divadle na Smíchově i za účasti z řad pražských entomologů.

¹² *Časopis České společnosti entomologické*, 2, 1905, s. 33–50. V práci je také uvedena historie studia myrmekofilního hmyzu v Čechách a speciální technika sběru.

¹³ *Časopis České společnosti entomologické*, 3, 1906, s. 21–22.

¹⁴ Motýla v Modřanech na oleandru našel myslivec a adjunkt arcibiskupské lesní kanceláře v Dolních Břežanech Vilém Vetter (1831–1865). Zprávu o svém nálezu podal v článku *Vzácný hmyz v Čechách*. *Živa*, 6, 1858, s. 62–63.

¹⁵ Nový nález tohoto vodomila pod vlhkou trávou zjistil entomolog Jan Havelka (1919–1977) v Modřanech 22. 6. 1939.

Středoškolský profesor, entomolog Ladislav Duda (1854–1895), byl prvním sběratelem a výzkumníkem zástupců čeledě *Psyllidae* – Merovití. Z klasických pražských lokalit uvedl sběry druhů Mer, které prováděl v letech 1888, 1893–1894. V Univerzitní botanické zahradě na Smíchově sbíral meru skvrnitou (*Psylla pyri* L.) a meru zimostrázovou (*Psylla buxi* L.). V Krči zjistil meru jabloňovou (*Psylla mali* Schm.), meru jilmovou (*Psylla ulmi* Först.), meru lužní (*Psylla försteri* Flor.) a ve Stromovce sbíral druhy *Psylla hartigii* Flor., *Psylla melanoneura* Först., *Psylla nigrita* Zett., *Psylla saliceti* Först. Meru skvrnitou (*Psylla pyri* L.) také Duda čteně sbíral na pražském Petříně v roce 1889.

Český světový znalec řádu Trichoptera – Chrostíci, středoškolský prof. František Klapálek (1863–1919) v r. 1891 prováděl trichopterologický výzkum Čech, jehož výsledky uvedl v publikaci z r. 1892.¹⁶ Vedle řady českých lokalit, na kterých byl prováděn výzkum, jsou uvedena také pražská naleziště (Štvanice, Krč, Kunratice, Sv. Prokop, Hodkovičky, Radotín, Podbaba), z nichž je v práci uvedeno 13 zjištěných druhů chrostíků. Při svých sběrech v Radotíně 10. V. 1891 Klapálek chytil vzácnou včelu *Anthrena lathryi* Alfken (*Apidae*, Hym.).

Ve druhé polovině 19. století začal být v Praze rovněž sledován výskyt škod způsobených hmyzem. V r. 1866 se na obilných polích v pražských Vysočanech objevil ve velkém množství škodlivý střevlíkovitý brouk Hrbáč osenní (*Zabrus gibbus* F.), který svým žírem způsobil velké škody.¹⁷ V letech 1872–1873 zničili kůrovci *Scolytus destructor* Oliv., *S. pygmaeus* F., *S. multistriatus* Marsh. a *S. kirschii* Skal. všechny jilmy na tehdejších pražských hradbách „od brány slepé až k bráně nové“. V té době také byly od kůrovců zničeny jilmy ve Stromovce. V těchto letech se rovněž v Chotkových sadech hojně vyskytl kůrovec *Scolytus ratzeburgi* Janson, který tam zničil pěkné brízy. Kůrovci *Scolytus rugulosus* Müll. a *S. mali* Bechst. způsobili veliké škody na ovocných stromech v Košířích a Radlicích.¹⁸ V r. 1875 se dosti hojně vyskytl kůrovec *Hylesinus crenatus* F. v pražských Svatováclavských lázních, kde citelně poškodil jasan. V r. 1879 byl v pražském okolí na vojtěškových polích u Hloubětína zaznamenán velmi silný výskyt nosatcovitých brouků Listopasu čárkovaných (*Sitona lineata* L.), kteří úživným žírem v porostech vojtěšky způsobili velké škody.

¹⁶ F. KLAPÁLEK: Trichopterologický výzkum Čech v r. 1891. *Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy slovesné a umění v Praze*, tř. II., r. 1, č. 23, 1892, s. 443–462.

¹⁷ Zprávu o škodách, způsobených tímto broukem, uveřejnil Dr. J. Ruda v časopise Hlas, 1866.

¹⁸ Uvedl E. LOKAJ v článku Nákaza stromů Scolitidy v samé Praze. *Časopis České společnosti entomologické*, 3, 1906, s. 21–22.

K lepidopterologickému vědeckému výzkumu entomologové také sledovali a zaznamenávali hromadné tahy motýlů z různých míst v Čechách. V Praze byl sledován neobyčejný úkaz motýlího tahu běláška zelného (*Pieris brassicae* L.) 15. srpna 1884. Ten den se sneslo veliké množství motýlů do pražských ulic a zejména v poledne jich táhlo mnoho tisíc přes Příkopy a ulice sousední.¹⁹

Vzrůstajícímu zájmu o přírodu, sběr přírodnin a zvláště zakládání entomologických sbírek napomáhali čeští obchodníci s hmyzem a přírodninami, kteří ve své době měli rovněž zásluhu na rozvoji entomologie v českých zemích. V první polovině 19. století botanik Filip Maxmilián Opiz (1787–1858) založil v Praze Výměnný internacionální ústav botanický a později i entomologický. Od r. 1823 vydával svůj časopis *Naturalientausch*, ve kterém kromě rostlin uvedl i seznamy Coleopter a Lepidopter na výměnu ve zvláštním svazku *Insecten-Tausch*. V Praze byl založen první závod s přírodninami v r. 1862 Václavem Fričem (1839–1916)²⁰ ve Vodičkově ulici č. 736, který v r. 1871 přestěhoval do vlastního domu v Praze 2, Vladislavově ulici č. 21. V závodě byli od r. 1877 zaměstnání entomologové Karel Polák (1847–1900), Ladislav Duda (1854–1895) a v letech 1898–1900 entomolog Vilém Zavadil (1876–1953). Vedle mnoha jiných druhů přírodnin měl V. Frič ve svém závodě velký výběr entomologického sběratelského materiálu. Hmyz byl vzorně preparovaný s lokalitami a správnou vědeckou determinací. Závod rovněž vedl veškeré pomůcky sloužící ke sběru, preparaci a uchovávání sbírkového hmyzu. Obchodní značkou Fričova přírodovědeckého závodu byla stylizovaná kresba trilobita. Druhým pražským obchodníkem s hmyzem byl entomolog Johann Wilhelm Doubrava, který měl svůj obchod kol r. 1889 v Praze III., na Malé Straně, č. 607.

Ve druhé polovině 19. století byly v Praze zakládány přírodovědecké organizace, které sdružovaly české i německé přírodovědce a vydávaly odborné publikace. Jedním z prvních byl německý přírodovědecko-lékařský spolek Lotos,²¹ který v Praze 23. V. 1848 založil entomolog profesor Bedřich Antonín Kolenať (1812–1864). Spolek sdružoval německé přírodovědce i lékaře, vysokoškolské učitele a studenty, kteří se věnovali studiu a výzkumu české přírodovědy. Členy spolku Lotos byli i někteří entomologové – J. Eiselt, F. A. Nickerl, L. A. Kirchner, K. S. Amerling, M. Dormitzer, J. Haber aj. V r. 1851 začal německy vycházet spolkový časopis Lotos, ve kterém také byly uveřejněny články o hmyzu z Prahy a okolí. Od K. S. Amerlinga to byla práce *Interessante Wanderung der*

¹⁹ *Vesmír*, 1884, s. 276.

²⁰ Václav Frič byl mladší bratr významného českého zoologa profesora Antonína Friče (1832–1913).

²¹ Lotos – Deutscher naturwissenschaftlich medizinischer Verein für Böhmen.

Kohlraupe am Smíchov bei Prag (*Lotos*, 6, 1856), od L. A. Kirchnera práce Drei neue Arten Hymenopteren aus der Umgebung von Prag (*Lotos* 10, 1860).²²

Dne 12. dubna 1869 byla v Praze na ustavující schůzi založena Společnost pro fiziokracii v Čechách (FS); předsedou byl zvolen přírodovědec Karel Slavoj Amerling (1807–1884), její zakladatel. Podle stanov bylo pro pracovní činnost zřízeno několik odborných sekcí, které pomáhaly plnit hlavní úkoly Společnosti a přírodovědecký výzkum vlasti. Na schůzi dne 24. X. 1872 byla zřízena nová entomologická sekce, kterou vedl a řídil Otakar Nickerl, pod jehož vedením se sekce aktivně rozvíjela a stala se jednou z nejagilnějších složek Společnosti. Členy entomologické sekce byla také řada pražských entomologů, kteří prováděli entomologický průzkum entomofauny pražského okolí, sbírali hmyz a vydávali se na sběratelské exkurze. Ze zájemců o faunistiku a sběratelství brouků (Coleoptera) např. Antonín Fleischer (1850–1934) prováděl sběry na četných lokalitách v Praze a okolí a navštěvoval zbraslavskou Závist. Dalším průzkumníkem pražských lokalit byl výtvarník Charles Haury (?–1904), z ostatních členů sekce Franz Henevogel von Ebenburg (1841–1904), Heinrich Hüttenbacher (1823–?) a Johann Jurasky (1817–1891). Dr. Karel Skalitzký (1841–1914) byl koleopterolog se zaměřením na nejrozsáhlejší a determinačně nejtěžší broučí čeleď drabčků (*Staphylinidae*). Na Závisti v květnu 1874 Skalitzký poprvé chytil vzácného drabčika *Myrmoecia plicatus* Er., čímž přispěl k rozšíření znalostí o výskytu myrmekofilů na této klasické pražské lokalitě.

Z dalších členů entomologické sekce FS prováděli výzkum pražské entomofauny prezident banky Slavie Karel Kheil (1843–1908), pražský advokát JUDr. Jindřich Kletsch (1841–1898), zemský advokát JUDr. Klement Rodt, který při průzkumu Závisti v r. 1901 našel v hnízdě mravence *Lasius fuliginosus* Latr. brouka *Aridius nodifer* Westw. z čeledě *Latridiidae*, který byl v té době hlášen jako nový druh pro českou faunu a také na této lokalitě našel vzácný druh kovaříka *Hypoganus cinctus* Payk. (*Elateridae*).²³ Zemský pokladník, koleopterolog Antonín Srnka (1844–1901), našel vzácného *Pselaphida Trichonix sulcicollis* Reich. v Jelením příkopu pod Pražským hradem. Středoškolský profesor Ladislav Duda (1854–1895) byl výborným znalcem ploštic (*Heteroptera*), jejichž faunistický výzkum, vedle řady jiných českých lokalit, prováděl i v širším okolí Prahy. Z pražské Stromovky uvedl v osmdesátých letech 19. století např. ploštic *Globiceps sphaegiformis* Rossi (*Miridae*, *Heteroptera*).

Členové entomologické sekce FS se vedle výzkumů entomofauny také aktivně zabývali pomocí zemědělské praxi zjišťováním výskytu hmyzích škůdců polních

²² Činnost spolku Lotos přetrvala do 30. let 20. století a skončila v prvních letech německé okupace českých zemí. Časopis Lotos zanikl 88. ročníkem v r. 1942.

²³ Tento kovařík byl vzácně nalézán jen na jižní Moravě a na Slovensku.

plodin, zahradních a ovocných rostlin. V pražském regionu v r. 1879 našli na polích v okolí Radotína velmi silný výskyt škodlivých larev brouků mrchožroutů (*Achypes undata* Müll.). V ovocných sadech a zahradách v Praze Troji byl odhalen nebezpečný houfný výskyt mola jabloňového (*Yponomeuta malinellus* Zell.), jehož pavučinovitá hnízda byla naplněna množstvím housenek. V r. 1912 bylo nutno zasáhnout proti housenkám mûry osenice polní (*Agrotis segetum* D. Ch.), které se vyskytly ve velkém škodlivém množství v hradčanské zámecké zahradě. V přednášce entomologické sekce FS dne 17. XII. 1907 podal O. Nickerl historický přehled o škodách způsobených výskyty mûry mnišky (*Lamantria monacha* L.) v Praze a okolí.

Na podzim v r. 1885 začala entomologická sekce s přípravou kolektivního zpracování přehledu českých brouků a vyzvala členy k účasti na přípravě publikace *Fauna Coleopterorum Bohemiae*. Dopisem z 8. II. 1886 o nálezech brouků z pražského okolí a sběrech ze Závisti podal zprávu entomolog Josef Alois Stussiner (1850–1917). Další údaje o nálezech pražských Coleopter z období svého studijního období v Praze poskytl Antonín Fleischer. Členové entomologické sekce pořádali také společné sběratelské exkurze na různé entomologicky zajímavé lokality. V jarním období let 1910–1912 bylo uskutečněno šest sběratelských exkurzí, poněkud na zbraslavskou Závist, do Chuchle i jinam.²⁴

K užité entomologii v Praze také patřilo hedvábnictví – pěstování bource morušového a včelařství. Pro provozování a organizaci této hospodářské činnosti vznikly první odborné organizace. Z popudu Vlastenecko-hospodářské společnosti (VHS) vznikl v r. 1829 v Praze speciální a privilegovaný Spolek pro pěstování moruší a chov bource morušového. Morušové výsadby v pražském okolí byly zakládány na Vítkově, v okolí Malešic, ve Vršovicích i v hradebních příkopech za Koňskou bránou v Praze. Druhou organizací byl v r. 1863 v Praze založený Hedvábnický spolek, který hned v prvních letech vyvinul značně aktivní činnost. Tajemníkem spolku byl zemědělský odborník a sekretář výboru VHS v Praze Ferdinand Hiller (1841–1906). Chov bource morušového spolek pozvedl, takže v r. 1866 docílil sklizně 1050 liber zámotků a v r. 1868 již 1385 liber zámotků. Později byla činnost spolku oslabena a udržována při životě zásluhou předsedy J. V. Patzáka, majitele domu na Ferdinandově třídě v Praze.

Dne 22. března 1872 byl v Praze ustaven Včelařský spolek pro Čechy, jehož hlavním organizátorem byl včelař z Uhřetěvsi, farář František Paták (1836–1909) a funkcí předsedy byl pověřen statkář Jan Datel (1840–?). Hlavním úkolem spolku mělo být sdružení českých venkovských včelařských spolků pod jednotné ústřední vedení. Jako zemský orgán se však tento spolek udržel pouze dva roky

²⁴ Uvádí zpráva entomologické sekce FS o činnosti za období 1908–1912.

a již v r. 1874 se stal spolkem jen pražským s právem přijímat členy z těch obvodů, kde žádné včelařské spolky nebyly. Prvním předsedou této pražské organizace byl včelařský odborník, farář Ferdinand Liška (1829–1895). Výsledkem aktivní spolupráce spolku bylo v letech 1882–1884 vydávání vlastního odborného časopisu Pražská včela. V blízkém pražském okolí působil od r. 1872 Včelařský spolek v Uhříněvsi, jehož zakladatelem a v letech 1872–1879 byl farář a vzdělaný včelařský odborník Josef Buchar (1841–1912), který byl uznávaným vedoucím představitelem českého včelařství a v r. 1875 se zasloužil o otevření prodejny medu v Praze.

Z organizací zabývajících se vědeckou entomologií, studiem entomofauny a sběratelstvím hmyzu to byl v r. 1872 založený Klub pražských entomologů, jehož zakladatelem a vedoucím byl Slovinec z Lublaně, poštovní úředník Josef Alois Stussiner (1850–1917), který počátkem 70. let 19. století služebně působil v Praze. Klubovní schůzky členů se týdně konaly v restauraci Platýz na Ferdinandově třídě. Stussiner byl zkušený entomolog, který pro členy Klubu organizoval časté sběratelské vycházky do pražského okolí. Hlavními členy této soukromé entomologické skupiny byli medik Antonín Fleischer (1850–1934), pražský lékař Med. Dr. Herman Görtler (?–?), malíř Charles Haurý (?–1904), který v okolí Prahy našel vzácnou formu tesaříka *Monochamus galloprovincialis v. pistos Germ.*²⁵ Jiným broukem, kterého Haurý sbíral v okolí Prahy, byl drabčik *Zyras fulgidus Grav.*

Z dalších pražských entomologů soustředěných v klubu lze ještě jmenovat dvorního radu Franze Hennevogela (1841–1904), konzervátora Fürstenberského muzea v Nižboru u Prahy Heinricha Hüttenbachera (1823–?), c. k. úředníka Johanna Jurasky (1817–1891), majitele domu a kožešnického obchodu Eduarda Schiffnera (1833–1904), který na Závisti sbíral vzácné tesaříky *Saphanus piceus Laich.*²⁶ a *Ropalopus spinicornis Ab.*, JUDr. Karla Skalitzkyho (1841–1914), pokladníka zemského výboru Antonína Srnku (1844–1901), či pražského továrníka Jana Wendlera (1852–?).

Činnost klubu probíhala po dobu Stussinerovy služební působnosti v Praze do r. 1877²⁷ a poté se členové klubu začlenili do entomologické sekce Fysiokratické společnosti nebo se stali členy Klubu přírodovědeckého v Praze, který byl založen v r. 1869. Vzdor počátečním materiálním potížím začal být život klubu

²⁵ Starý nález uvedl E. Lokaj, sen., v *Seznamu českých brouků* z r. 1869, s. 64. Přes 60 let nebyl tento nález v pražském okolí opakován, až v r. 1930 zjistil 1 exemplář u Staré Boleslavi entomolog L. Heyrovský.

²⁶ Od vzácného druhu tesaříka *Saphanus piceus Laich.* našel E. Schiffner na Závisti 8 exemplářů.

²⁷ Vrátil se služebně zpět do Lublaně.

od r. 1874 velmi živý. Sdružoval nejen posluchače přírodních věd z univerzity, ale i ostatní přírodovědce, hlavně profesory přírodopisu středních škol, univerzitní pedagogické pracovníky i četné další milovníky přírodních věd. Tím začala vzrůstat členská základna, takže ve správním roce 1873–1874 měl klub již 108 členů, mezi nimiž byla také řada těch, kteří se zajímali o studium hmyzu a stali se prvými zakladateli klubovní entomologie.

V neděli 26. dubna 1874 zorganizoval klub svůj první sběratelský výlet do Šárky, jehož se zúčastnilo 15 členů. Pozornost byla věnována botanice a entomologii. Při sběru bylo nalezeno několik méně často se vyskytujících druhů brouků. Dne 21. června 1874 byla uspořádána zoologicko-botanická exkurze do Krče a Kunratic. Tady entomologové našli řadu vzácných a pro Čechy v té době nových druhů brouků, které určil profesor Ladislav Duda.²⁸

V r. 1874 byly v klubu ustaveny přírodovědecké sekce: zoologická, botanická a mineralogicko-geologická v čele s vlastními odbornými vedoucími. Prvním vedoucím sekce zoologické byl zvolen MUC. Bohuslav Hellich, asistent zoologického oddělení Muzea Království českého. V r. 1876 byl novým vedoucím zoologické sekce zvolen entomolog Ladislav Duda, pod jehož vedením byla entomologická činnost v sekci značně zvýrazněna. V r. 1876 konali členové zoologické sekce sběratelské výlety do Prokopského údolí, na košířskou Cibulku, do Krče, Šárky a na pražský ostrov Štvanici. Dne 3. 7. 1887 byla sběratelská vycházka zaměřena na Radotínské údolí, kde bylo zjištěno 26 druhů brouků z různých čeledí, z nichž nejvýznamnější byl nález mršníka *Hetaerius ferrugineus* Oliv. (= *sesquicornis* Preys.) *Histeridae*, který žije v hnízdech různých mravenců. Dalším významným nálezem byl též vzácný druh tesaříka *Saphanus piceus* Laich (*Cerambycidae*). Dne 17. 6. 1888 byla pod vedením entomologa Karla Poláka (1847–1900) uskutečněna vycházka do okolí Běchovic a Újezdu nad Lesy, kde byl hmyz sbírán na nejbližší u Prahy položené rašelinné louce u lesa Výdrholce (Klánovický les).²⁹

Pro klubovní entomologii bylo v r. 1889 velmi významnou událostí, když bylo valnou hromadou schváleno ustanovení odborné sekce entomologické. Vedením sekce byl pověřen entomolog PhDr. Jindřich Uzel (1868–1946); po svém

²⁸ Výčet nalezených druhů brouků (*Coleoptera*) z exkurze dne 21. 6. 1874 do Krče a Kunratic uvádí zpráva o činnosti Klubu přírodovědeckého v Praze, uveřejněná v časopise *Vesmír*, r. 3, 1874, s. 225–226.

²⁹ Byla to louka ležící za Běchovicemi po levé straně potoka u jihozápadního okraje obce Újezd nad Lesy. Podle místního názvu je označována jako „Blatovská louka“. Biotop představuje dobře zachovalá luční a mokřadní floristická společenstva a z entomofauny hlavně druhy potravně vázané na mokřadní rostliny.

ustavení měla 13 stálých členů, na její schůzky však často docházeli i jiní zájemci z členů klubu. V březnu 1889 uskutečnila sekce sběratelskou exkurzi do pražské Stromovky, kde byla nalezena řada druhů různého hmyzu přezimujícího pod mechem a spadáným listím. Bylo nalezeno také množství jedinců chvostoskoka *Isotoma viridis* Bour. – poskok měnlivý (*Isotomidae* – Poskokoviti). Dne 10. 3. 1889 uskutečnil J. Uzel samostatnou entomologickou exkurzi do lesa mezi Krčí a Kunraticemi, kde z hmyzu našel chvostoskoky (*Collembola*), šupinušky (*Thysanura*), tipličky druhu *Trichocera hiemalis* De Geer (*Trichoceridae*, *Dip.*) a na sněhu se pářící pošvatky druhu *Capnia bifrons* Newman (*Plecoptera*). Řadu druhů různého drobného hmyzu našel v mechu pod sněhem a pod zpuchřelou kůrou stromů.³⁰ V r. 1889 se stal zakládajícím členem klubu Emil Binder (1860–?), koleopterolog, diptero-log a hymenopterolog, který faunistický výzkum a sběry hmyzu prováděl v širším pražském okolí i na vzdálenějších lokalitách v Čechách.

Činnost samostatné entomologické sekce neměla bohužel dlouhé trvání; nahradila ji nově ustavená sekce biologická,³¹ která zahájila svojí činnost od ledna 1891. Výzkumnou a sběratelskou vycházku uspořádala biologická sekce 11. 6. 1892 k vodním tůňkám v Ládví u Kobylis, kde byl loven vodní hmyz a 13. 7. 1892 byla sekce pozvána prof. Dr. A. Fričem na přenosnou biologickou stanicí u Dolnopočernického rybníka. Na schůzkách biologické sekce byla od r. 1902 přednesena řada přednášek s entomologickou tematikou, o něž se zasloužili zvláště nejmladší členové, kteří po r. 1900 postupně do Klubu přírodovědeckého vstupovali. Byl to zvláště mladý entomolog Jan Roubal (1880–1971), který se představil několika přednáškami. Z nich k pražské entomologii měl tématický vztah příspěvek „O některých zajímavých Staphylinidaech českých“ (11. 5. 1903), v němž z faunistického hlediska uváděl i některé pražské lokality ze sběrů svých nebo jiných sběratelů, či téma „O myrmekofilech v pražském okolí“ (10. 6. 1903).

Vzhledem ke stále vzrůstajícímu počtu českých zájemců o entomologii se na počátku 20. století začaly mnohem více a naléhavěji projevovat snahy po dosažení samostatné české národní entomologické instituce. Tyto snahy pramenily z uvědomění národní svébytnosti a odmítání útlaku a ponižování v národnostně smíšených vědeckých společnostech. Proto se významnou událostí pro českou entomologii stalo datum 17. ledna 1904, kdy vznikla Česká společnost entomologická v Praze.

³⁰ Uvádí 20. výroční zpráva Klubu přírodovědeckého v Praze z r. 1889.

³¹ Biologická sekce byla též náhradou za sekci zoologickou.

Literatura

- ANONYM: První velký závod s přírodninami v Praze. *Vesmír*, 1, 1871, s. 110–111.
- ANONYM: Návštěva ve Fričově obchodě s přírodninami a učivem v Praze. *Vesmír*, 8, 1879, s. 237–238.
- ANONYM: Obchod s přírodninami Václava Friče v Praze. *Vesmír*, 32, 1903, s. 219–222.
- AMERLING, K. S.: *Knížka o bmyzech, neboli naučné vypravování pro dětiky československé*. Praha, 1836, 102 s.
- AMERLING, K. S.: Interessante Wanderung der Kohlraupe am Smichow bei Prag. *Lotos*, 6, 1856, s. 10, 196–197.
- BOHÁČ, J. K.: Positiones zoologicae. In *Klinkosch, Dissertationes medicae selectiores Pragensis I*. Prag und Dresden, 1755.
- DIETZE, J.: Praha s okolím jindy a nyní. Entomologický náčrtek. *Vesmír*, 21, 1892, s. 2–3, 50–51.
- DOUBRAWA, W. J.: Meine coleopterologischen Excursionen in der Umgegend von Prag 1885–1888. *Entomologisches Almanach*, 1889, s. 23–26.
- DOUBRAWA, W. J.: Lepidopterologisches aus der Umgebung von Prag. *Entomologisches Jahrbuch*, 14, 1905, s. 120.
- DORMITZER, M.: Die Halipliden, ein Beitrag zur vergleichenden Anatomie der Coleopteren. *Lotos*, 1, 1851, s. 33–41, 52–55.
- FIEBER, F. X.: Fauna Pragensis. Seltener Insekten Arten in der Umgebung von Prags. *Topographisches Taschenbuch von Prag*, 1837, s. 120–126.
- FRITSCH, K.: Resultate dreijähriger Beobachtungen über die jährliche Verteilung der Papilioniden in der Umgebung von Prag. *Sitzberichtungen der Kaiserliche Akademie der Wissenschaften*, 1850, s. 426–434.
- FRITSCH, K.: Resultate zweijährigen Beobachtungen über die jährliche Verteilung der Käfer Umgebung von Prag. *Sitzberichtungen Wien*, 6, 1851, 22 s.
- HORÁK, L.: *Domovouka Velké Prahy. Praha dávná i naše, podmínky prostředí a činitelé. Sv. IV. Poznámky biologické. Příloha Sady a lesy okolí Prahy*. Praha, 1913, s. 1–112.
- KAFKA, J.: Závist. *Vesmír*, 12, 1883, s. 196–198.
- KIRCHNER, L. A.: Drei neue Arten Hymenopteren aus der Umgebung von Prag. *Lotos*, 10, 1860, s. 71–72.
- KOLEŠKA, Z.: Amort Vavřinec Emanuel Antonín (1750–1808), učitel, propagátor hedvábnictví. In *Biografický slovník českých zemí*, sv. 1, A, Praha 2004, s. 81.
- KOLEŠKA, Z.: Závist u Zbraslavi – klasická lokalita českých entomologů. *Bohemia Centralis*, 7, 1978, s. 83–104.
- KOLEŠKA, Z.: Společnost pro Fysiokracii v Čechách a činnost její entomologické sekce. *Dějiny věd a techniky*, č. 2, 1999, s. 81–108.

- KOŘENSKÝ, J.: Zoografické drobnosti z okolí pražského. *Vesmír*, 27, 1898, s. 236–237, 254–255.
- KOŘENSKÝ, J.: Japonská zvířena v pražských sklenících. *Vesmír*, 31, 1902, s. 83.
- KOŘENSKÝ, J.: Mezi pražskými hmyzozpytci. (Mladý sběratel V. Helfer v Praze). *Věda přírodní*, 10, 1929, s. 61–63.
- KOVANDA, M.: Nad dílem Filipa Maxmiliána Opize. *Živa*, 35, 1987, s. 98–100.
- KROMBHOLZ, J. V.: Fauna Pragensis. In *Topographischen Taschenbuch von Prag, zunächst für Naturforscher und Ärzte*. Prag, 1837, s. 124–126.
- LOKAJ, E.: *Seznam brouků českých*. Praha, 1869, 76 s.
- LOKAJ, E., jun.: Noví brouci pro českou faunu II. *Časopis České společnosti entomologické*, 1, 1904, s. 31–33, 109–110.
- LOKAJ, E., jun.: Coleoptera myrmecophila bohemia. *Časopis České společnosti entomologické*, 2, 1905, s. 33–50.
- MIKAN, J. Ch.: *Bombyliorum Bohemiae*. Prag, 1796.
- NICKERL, F. A.: *Böhmens Tagfalter*. Prag, J. G. Calve, 1837, s. 1–23.
- NICKERL, F. A.: *Synopsis der Lepidopterenfauna Böhmen*. Prag, 1850.
- NICKERL, O.: *Catalogus insectorum faunae bohemiae. III. Kleinschmetterlinge (Microlepidoptera)*. Prag, 1894.
- OBENBERGER, J.: Trochu staropražské entomologie. In *Zvířata a zvířátka – zoologické feuilletony*. Praha, Orbis, 1944, s. 230–231.
- OBENBERGER, J.: Starodávná entomologie. In *Zvířata a lidé*. Praha, Orbis, 1946, s. 41–48.
- PICKA, J.: Staropražská entomologie. (Jan Daniel Preyssler). *Živa*, 32, 1984, s. 103–104.
- PICKA, J.: Staropražská entomologie. Slavný brouček pražského okolí. *Živa*, 37, 1989, s. 75–76.
- POLÁK, K.: Sbírký škodného hmyzu na Zemské jubilejní výstavě v Praze. *Vesmír*, 21, 1892, s. 63–64.
- PREYSSLER, J. D.: *Verzeichnis böhmischer Insekten*. Prag, 1790.
- PREYSSLER, J. D.: *Nepachys cardiacae*. In *Mayer Sammlung physikalischer Aufsätze...*, 1, 1791, s. 65.
- SCHMIDT-GÜBEL, H. M.: *De Pselaphis faunae pragensia*. Prague, 1834, s. 1–50.
- SCHMIDT-GÜBEL, H. M.: *Dissertatio inauguralis de Pselaphis Faunae Pragensia, cum anatome Clavigeri*. Prag, Haase, 1836, 48 s.
- STERNECK, J.: Ein Beitrag zur Schmetterlingsfauna Prags. *Lotos*, 57, 1909, s. 324–328.
- ŠULC, K.: Revize Psyll sbírky Dudovy. *Časopis České společnosti entomologické*, 2, 1905, s. 1–4.

VIŠAR, J.: Drobnosti z kronik. Saranče stěhovavé v našich zemích. *Příroda*, 10, 1911-1912, s. 260–263.

VIMMER, A.: *Politický a školský okres vinohradský (živočišstvo)*. Královské Vinohrady, 1898, s. 30–36.

Výroční zpráva Klubu přírodovědeckého v Praze za správní rok 1873-74, s. 6., 1875–1876, s. 6.

Dvacátá výroční zpráva Klubu přírodovědeckého v Praze za rok 1889.

Summary

The first part of the study contains historical accounts of the early days of Prague entomology and the collecting of insects in the Prague neighborhood, according to data available in chronicle and archival records. It features the development of Prague entomological activities in the 18th and 19th centuries, and Prague's main classical sites at which entomofauna research was carried out in this period of time, focusing especially on butterflies (Lepidoptera), beetles (Coleoptera), and other insects from the insect orders. Specific names of species and habitats are cited by the findings of rare specimens of insects in Prague and the surrounding area. Since the second half of the 19th century, scientific organizations established in Prague included entomological section whose members conducted research on entomofauna in Prague locations. The results of this research led to major work on the entomofauna of the Prague region. The study ends with the entomological activities in Prague at the beginning of the 20th century.

Author's address:
Litvínovská 521/34
190 00 Praha 9-Prosek